

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-079
назди Институди фалсафа ва сиёсатши-
носии ба номи А.Баҳоваддинови
Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон
(734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 33)

ТАҚРИЗ

**ба автореферати диссертатсияи Мансурӣ Чамшед Обидзода «Ҳизбҳои
сиёсӣ ҳамчун унсури калидии низоми сиёсӣ ва нақши онҳо дар рушду
нумуъи давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ
номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандро ва
технологияҳои сиёсӣ**

Ҳизбҳои сиёсӣ дар низоми сиёсӣ ҳамчун унсури меҳварӣ шинохта мешаванд ва нақши онҳо дар ташаккул ва рушди давлатдорӣ хеле муҳим аст. Дар замони муосир, дарки механизми таъсири ҳизбҳои сиёсӣ ба равандроҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ барои таҳкими институтҳои демократӣ ва рушди устувори давлат аҳамияти афзоянда дорад.

Ҳадафи асосии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки фаъолияти ҳизбҳо на танҳо таъсири мустақим ба қабули қарорҳои сиёсиро фароҳам меорад, балки ба тақвияти иштироки шаҳрвандон, рушди фарҳанги сиёсӣ ва таҳкими суботи ҷомеа низ мусоидат мекунад.

Дар автореферат мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ба таври равшан муайян гардида, объект ва предмети таҳқиқ, асосҳои методологӣ ва назариявии он дуруст интихоб шудаанд. Муаллиф зимни иҷрои таҳқиқот аз маҷмуи васеи усулҳои умумилмӣ ва махсуси таҳқиқоти сиёсӣ истифода бурда, масъалаҳои мавриди омӯзишро дар заминаи таҳлили илмӣ сарчашмаҳои назариявӣ ва маводи амалӣ баррасӣ намудааст.

Навоварии илмӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки дар он нақши ҳизбҳои сиёсӣ дар низоми сиёсии Тоҷикистон дар асоси таҷрибаи милли ва бо назардошти хусусиятҳои марҳалаҳои рушди давлатдорӣ мавриди таҳлили

ҳамаҷониба қарор гирифтааст. Муаллиф кӯшиш намудааст, ки масъалаи иштироки ҳизбҳои сиёсиро дар равандҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ ва идоракунии давлатӣ аз мавқеи илмӣ асоснок намояд.

Дар муқаддима мубрамияти мавзӯ, дараҷаи таҳқиқи он, робитаи таҳқиқот бо барномаҳои илмӣ, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети таҳқиқ, фарзияи илмӣ, асосҳои назариявӣ ва методологӣ, навовариҳои таҳқиқот, нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалӣ, эътимоднокии натиҷаҳо, мутобикат ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии доғталаб, тасвиб ва татбиқи натиҷаҳо, интишорот ва сохтор ва ҳаҷми диссертатсия оварда шудаанд.

Боби якум – «Масъалаҳои назариявӣю методологии таҳқиқи ташаккул ва инкишофи ҳизбҳои сиёсӣ», ки аз ду зербоб иборат мебошад, ба таҳқиқи консепсияҳои мухталиф оид ба ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсӣ ва таъсири онҳо ба рушди давлатдорӣ равона гардидааст. Дар ин ҷода ҳизбҳои сиёсӣ на танҳо институтҳои мустақими сиёсӣ мебошанд, балки иттиҳодияҳои доимо инкишофёбандаи ҷамъиятӣ буда, фаъолияти онҳо ба инъикоси манфиатҳои ҷомеа ва равандҳои воқеии сиёсӣ равона гардидааст, баррасӣ мешавад. Дар асоси андешаҳои Арасту, Н. Макиавелли, Т. Гоббс, Ҷ. Болингброк, Б. Констант ва М. Дюверже, ки ба мақоми ҳизбҳо дар ҷомеа ва сиёсат тавачҷуҳ кардаанд, таҳлили назариявӣ, сохтор ва функцияҳои ҳизбҳо дар низомии демократӣ муайян карда шудаанд.

Инчунин дар автореферат вобаста ба боби якуми диссертатсия таҳқиқи ҳизбҳои сиёсӣ ва ҷойгоҳи онҳо дар низомии сиёсӣ дар асоси якҷанд муносибати илмӣ асоснок карда мешаванд. Ба монанди муносибати таърихӣ, муносибати институтсионалӣ ва ғайриинститутсионалӣ, муносибати сотсиологӣ, муносибати иқтисодӣ, ки вобаста ба ҳолати шароит ва рушди кишварҳо, ниҳодҳои сиёсӣ ва вазъи иҷтимоиву иқтисодии ҷомеа масъалаи таҳқиқи ҳизбҳоро дар ҷодаи илмҳои сиёсӣ муҳим медонанд.

Боби дуюми диссертатсия – «Мақом ва ҷойгоҳи ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсии ҷомеаи муосир» ба таҳлили нақши ҳизбҳои сиёсӣ дар низомии сиёсӣ ва рушди ҷомеаи муосир равона гардида, аз ду зербоб иборат аст. Дар он муаллиф хусусиятҳои ташаккули ҳизбҳо дар шароити муосир, вазифаҳои асосӣ ва таъсири онҳоро ба раванди инкишофи ҷомеа ва низомии сиёсӣ баррасӣ намудааст. Ба андешаи диссертант ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсуре калидии низомии сиёсӣ вазифаҳои намоёндагии манфиатҳои иҷтимоӣ, идеологӣ, сахмгузори дар устувории низомии сиёсӣ ва рушди давлатро иҷро намуда, ҳамохангсозии манфиатҳои шаҳрвандон ва рушди сиёсӣ иҷтимоии давлатро таъмин мекунанд. Дар мисолҳои таҷрибаи сиёсии ИМА, Британияи Кабир, собиқ ИҶШС, Тоҷикистон самти устувор ва тағйироти созанда доштани ҳизбҳо муайян карда шудаанд.

Диссертант дар автореферат низомии ҳизбро ҳамчун маҷмуи муносибатҳои байниҳизбӣ дониста, баҳри таъмини ташаккули низомии самарабахши сиёсӣ равона гардидани он нуктаи назар менамояд ва таъкид мекунанд, ки дар демократия низомии духизбӣ ва бисёрҳизбӣ хусусияти асосӣ дорад. Низомҳои мазкури ҳизбӣ рақобатро миёни ҳизбҳоро афзоиш дода, плюрализм ва ташаккули оппозитсӣро таъмин мекунанд. Дар асоси андешаҳои муҳаққиқон диссертант бартарики низомии духизбро нисбат ба якҳизбӣ муайян месозад.

Дар боби сеюми диссертатсия – «Хусусиятҳои асосии ташаккули ҳизбҳои сиёсӣ ва низомии бисёрҳизбӣ дар шароити Тоҷикистон» масъалаҳои аз байн рафтани низомии якҳизбии шуравӣ ва таъсисёбии низомии бисёрҳизбӣ ва рушди ташаккули минбаъдаи он таҳқиқ гардидааст. Масъалаҳои таҳаввулоти сиёсии замони парокандагии кишвари шуро аз ҷониби муаллиф дар асоси далелҳои дар солҳои 80-уми асри XX мақоми идоракуниро аз даст додани ҳизби коммунист, таъсиси созмонҳо ва ҳаракатҳои оппозитсионии сиёсӣ бо иштироки зиёиён ва руҳониён ислом, набудани заминаи устувор ва таҷрибаи касбӣ ва ғайра, ки ба сар задани ҷанги шаҳрвандӣ сабаб гардиданд, таҳқиқ мешаванд.

Дар боби мазкур таъкид мешавад, ки идеология асоси назариявӣ ва ғоявии ҳизбхоро ташкил медиҳад ва фаъолияти сиёсиро роҳнамоӣ мекунад, он бояд бо қонун ва Конститутсияи кишвар мутобиқат дошта бошад. Хусусиятҳои асосии идеологияи ҳизбҳои сиёсӣ, ки дар низоми сиёсӣ ҷой доранд, бештар бо ҳимояи манфиатҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии мардум, таъмини манфиатҳои миллӣ, бо хусусияти динӣ, ифротгароӣ ва террористӣ доштани худ фарқ мекунанд. Дар мисоли Тоҷикистон дар марҳилаҳои инкишофи низоми бисёрҳизбӣ чунин ҷой доштани манфиатҳо ба назар мерасанд.

Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсури ҷомеаи шаҳрвандӣ дар боби мазкур таҳқиқ шуданд, ки фаъолияти ҳудро барои муттаҳидсозии шаҳрвандон амалӣ мекунанд. Дар навбати худ, шаҳрвандон барои амалӣ сохтани манфиатҳои худ ба ҳизбҳо таъяс мекунанд. Дастгирӣ ва иштироки онҳо тавассути ҳизбҳои сиёсӣ дар интихоботи президентӣ, таъсир ба ҳукумати ҷумҳурӣ ва фаъолияти мақомоти машваратӣ бо назардошти афкори умум ва манфиатҳои кишрҳои гуногуни ҷомеа вуъат меёбад.

Автореферати диссертатсияи пешниҳоднамудаи Мансурӣ Ҷамшед Обидзода ба яке аз масъалаҳои муҳими илмҳои сиёсӣ, таҳқиқи ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсури қалидии низоми сиёсӣ ва нақши онҳо дар раванди ташаккул ва рушди давлатдорӣ бахшида шудааст. Таҳқиқоти мазкур дорои аҳамияти назариявӣ ва амалӣ буда, махсусан дар шароити таҳаввулоти сиёсӣ ва рушди ниҳодҳои демократӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳрам арзёбӣ мегардад. Дар таҳқиқоти диссертатсионӣ нақши ҳизбҳои сиёсӣ дар рушди низоми сиёсӣ ва идоракунии давлат дар таҷрибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун намунаи амалӣ таҳлил шудааст.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар автореферат ба таври возеҳ ва мантиқӣ инъикос гардида, ҳулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда аз таҳлили амиқи илмӣ бармеоянд. Аҳамияти амалии таҳқиқот дар имконияти истифодаи натиҷаҳои он

дар фаъолияти таълимӣ, тадқиқотӣ ва амалияи сиёсӣ, аз ҷумла хангоми таҳияи курсҳои таълимӣ ва барномаҳои таҳлилӣ ифода меёбад.

Мазмунӣ автореферат бо мухтавои диссертатсия, инчунин бо гузоришҳои илмӣ ва мақолаҳои ба ҷоп расонидаи муаллиф мувофиқат дошта, натиҷаҳои асосии кори таҳқиқиро пурра инъикос менамояд. Автореферат тибқи талабот ва тартиби муқарраргардида барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ таҳия гардида, дар он натиҷаҳои назарраси илмӣ бо далелҳои кофӣ асоснок шудаанд.

Дар баробари ҷиҳатҳои мусбат, метавон як камбудиро зикр намуд:

1. Масоили марбут ба фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ дар баъзе ҷанбаҳо ба таври нисбатан умумӣ баррасӣ гардиданд, таҳлили муқоисавӣ ва муфассали баъзе самтҳои алоҳидаи онҳо метавонист густардатар анҷом дода шаванд.

Бо вучуди ин, ин мулоҳизаҳо характери ҷузъӣ дошта, ба арзиши умумии илмии таҳқиқот таъсири манфӣ намерасонанд.

Ҳолатҳои асосӣ, хулосаҳо, тавсия ва пешниҳодҳои дар диссертатсия дарҷгардида дар 5 мақолаҳои илмӣ, аз он ҷумла 3 маводи конференсияи илмӣ – амалӣ инъикос ёфтаанд, ки саҳми доктараби дараҷаи илмиро муайян мекунанд.

Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар мавзӯи «Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсуре калидии низоми сиёсӣ ва нақши онҳо дар рушди нумуши давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» бо шиносномаи ихтисоси илмии 5.6.2 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ мутобиқат менамояд.

Заминаҳои назариявӣ, методологӣ ва пойгоҳи тадқиқот дар автореферат инъикос ёфта, кори илмӣ аз тарафи муаллиф мустақилона таълиф гардида, дорои ягонагии дохилӣ, натиҷа ва нуктаҳои нави илмӣ мебошад.

Хулоса, автореферати диссертатсияи Мансурӣ Ҷамшед Обидзода дар мавзӯи «Ҳизбҳои сиёсӣ ҳамчун унсуре калидии низоми сиёсӣ ва нақши онҳо дар рушди нумуши давлат (таҷрибаи Тоҷикистон)» ба талабот ҷавобгӯ буда,

муаллифи он сазовори соҳиб гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 5.6.2 – Ниҳодҳо, раёндаҳо ва технологияҳои сиёсӣ мебошад.

Мудири кафедраи сиёсатшиносии
МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров”
номзади илмҳои сиёсӣ

Сангинов К.Ҳ.

“Имзои Сангинов К.Ҳ.-ро тасдиқ мекунам”
Сардори Раёсати кадрҳо ва қорҳои махсуси
Муассисаи давлатии таълимии “Донишгоҳи
давлатии Хучанд ба номи академик
Бобоҷон Ғафуров”

Сайдуллозода З.С.

Суроға:
735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш.Хучанд, гузаргоҳи Мавлонбеков №1.
Тел.: (83422) 6-52-73
E-mail: rector@hgu.tj

« 10 » марти соли 2026